

**ВПЛИВ ІДЕЙ С. С. ЄВСЕЄНКА НА ВІЙСЬКОВОГО ХІРУРГА
І. О. ПОВАЖЕНКА**

**С. К. РУДИК, доктор ветеринарних наук, професор
М. М. СТЕГНЕЙ, кандидат ветеринарних наук, доцент
О. Б. ГЛУХИЙ, аспірант***

**Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

E-mail: anatomiamm@ukr.net

Анотація. *Висвітлюється питання впливу ідей С. С. Євсєєнка в роки Другої світової війни на становлення професора І. О. Поваженка як польового хірурга.*

С. С. Євсєєнко вперше у світовій практиці розробив організаційні принципи військової ветеринарії, науково обґрунтував структуру ветеринарних закладів в польових умовах. Він запропонував на фронтах етапні пункти, рухливі і постійні лазарети, при цьому детально описав призначення, структуру і об'єм роботи кожного з них.

Фронтний хірург І. О. Поваженко, користуючись ідеями С. С. Євсєєнка, вніс значні доповнення у військово-польову ветеринарну хірургію у період Другої світової війни. Професор І. О. Поваженко активно працював над виданням збірників, приймав участь у проведенні 3 фронтних конференцій не лише як фронтний хірург, але і як член хірургічної секції навчальної ради Ветеринарного Управління Радянської Армії (ВУРА).

В перші місяці війни І. О. Поваженко підготував рекомендації «Главнейшее в лечении огнестрельных ран» (1941), які були прийняті ветеринарним відділом фронту, а в 1943 році видав збірник праць ветеринарного персоналу Донського фронту, в складі якого працював на той час.

Ключові слова: *І. О. Поваженко, хірургія, С. С. Євсєєнко*

Актуальність дослідження. Професор І. О. Поваженко працював фронтним ветеринарним хірургом під час Другої світової війни (1941-1944). Як хірург пройшов дорогами війни у складі Сталінградського, Донського і Білоруського фронтів, проявив себе здібним і винахідливим керівником.

© С. К. РУДИК, М. М. СТЕГНЕЙ, О. Б. ГЛУХИЙ, 2016

*Науковий керівник - доктор ветеринарних наук, професор С. К. Рудик

Праці І. О. Поваженка присвячені питанням військово-польової ветеринарної хірургії, вдосконаленню знеболювання, профілактиці та лікуванню післякастраційних ускладнень, хвороб суглобів, розробленню методів операцій у тварин тощо.

Працюючи на фронті, професор І. О. Поваженко розумів, що в умовах війни слід змінювати прийняті рішення цивільної ветеринарії. Для нього основними постулатами військової хірургії були ідеї С. С. Євсеєнка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання історії становлення І. О. Поваженка як відомого ветеринарного хірурга подається вперше.

Мета дослідження - проаналізувати вплив наукової діяльності С. С. Євсеєнка на становлення І. О. Поваженка як військового хірурга.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом дослідження були видання періодичної преси, матеріали Державного архіву м. Києва.

Основою методологічного дослідження є фундаментальні дані наукового аналізу – принцип історизму і системності. За проведення дослідження використані хронологічний, системний і аналітичний методи.

Результати дослідження та їх обговорення. С. С. Євсеєнко вперше у світовій практиці розробив організаційні принципи військової ветеринарії, науково обґрунтував структуру ветеринарних закладів в польових умовах. Він запропонував на фронтах етапні пункти, рухливі і постійні лазарети, при цьому детально описав призначення, структуру і об'єм роботи кожного з них [1].

Євсеєнко С. С. маючи великий досвід роботи з пораненими тваринами як лікар-дослідник, встановив, що на характер рани впливає зброя, предмет поранення, його маса, форма, сила, кут входження та інші фактори. Важкість поранення залежить також від стану тварини і місця ураження. При цьому С. С. Євсеєнко завжди звертав увагу на зв'язок місцевої патології із загальним станом організму.

Євсеєнко С. С. класифікував вогнепальні рани залежно від балістичних властивостей ракетного предмету: забій, струс, пошкодження тканин без розриву шкіри, рвано-кускові рани, відрив частин тканин і органів, рани з одним або кількома отворами. На основі цієї кваліфікації автор розробив і методи лікування поранень порожнин, суглобів [2,3,4].

Високо оцінив працю С. С. Євсеєнка як хірурга начальник ветеринарної справи Радянської армії В. М. Лекарев [5]: «Особливим досягненням слід вважати те, що ветеринарними хірургами був досягнутий значний перелом у поглядах на бойові поранення у груди, суглоби, а також переломи кінцівок. Дані, отримані під час війни, підтверджують, що навіть при важких пораненнях суглобів і кісток видужання було високим».

Фронтний хірург І. О. Поваженко не лише використав ідеї С. С. Євсєєнка у своїй практиці, але зробив доповнення, що знайшло відображення у його посібнику [6].

Слід зазначити, що лише у 1943-1944 роках на Білоруському фронті 30 % хворих і поранених коней знаходилося на лікуванні у військових лазаретах, 32 % – в армійських і 38 % у фронтних ветеринарних лазаретах.

Ефективність лікувальної роботи визначалась наступними даними: у військових ветеринарних лазаретах вилікувалось 97,4 % хворих і поранених коней, в армійських – 91,9 % і у фронтних – 87,7 %.

В цілому за час війни ветеринарними фахівцями було виліковано і повернено у війська біля 3 мільйонів хворих і поранених коней. І в цьому також була частка заслуги фронтного хірурга І. О. Поваженка.

Поваженко І. О. розумів, що в умовах війни слід переглядати і змінювати раніше прийняті постулати, працювати з ветеринарними фахівцями, які були недостатньо підготовленими для роботи в умовах війни. В перші місяці війни І. О. Поваженко підготував рекомендації «Главнейшее в лечении огнестрельных ран» (1941), які були прийняті ветеринарним відділом фронту.

Хірург І. О. Поваженко постійно навчався і вимагав від підлеглих, щоб вони подавали йому матеріали успішного лікування тварин, на основі яких був виданий збірник Сталінградського фронту «Из опыта работы ветсостава в военно-полевых условиях» (1942).

У 1943 році І. О. Поваженко видає аналогічний збірник праць ветеринарного персоналу, але Донського фронту, в складі якого він працював на той час. У цьому збірнику було вперше подано важливий досвід лікування поранених коней «Временные указания по диагностике и лечению ранения суставов», «Инструкция по диагностике и лечению огнестрельных и гнойно-некротических процессов в области холки лошади» тощо.

Третій збірник «Из отчета работы ветсостава в военно-полевых условиях» професор І. О. Поваженко підготував, працюючи хірургом у складі Білоруського фронту.

Професор І. О. Поваженко не лише активно працював над виданням збірників, але і приймав участь у проведенні 1-ї фронтної конференції та виданні її праць не лише як хірург фронту, але і як член хірургічної секції навчальної ради Ветеринарного Управління Радянської Армії (ВУРА).

Організаційно-тактичні питання ветеринарної справи фронту та конференції були присвячені Сталінградській і Курській операціям, форсування річок (Сож, Десна, Дніпро, Березина, Прип'ять). Важливе місце в роботі конференції займали питання військово-польової ветеринарної хірургії.

Фронтний хірург І. О. Поваженко, користуючись ідеями С. С. Євсеєнка, вніс значні доповнення у військово-польову ветеринарну хірургію у період другої світової війни (1941-1945) [7,8].

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. У період війни С. С. Євсеєнко на основі класифікації вогнепальних ран, залежно від балістичних властивостей ракетного предмету розробив методи лікування поранень порожнин, суглобів, які були основою подальшої роботи І. О. Поваженка і сприяли становленню його як польового лікаря-хірурга.

2. Користуючись ідеями С. С. Євсеєнка, І. О. Поваженко вніс значні доповнення у військово-польову ветеринарну хірургію у період Другої світової війни (1941-1945).

3. У своїй роботі фронтний хірург І. О. Поваженко не лише використав ідеї С. С. Євсеєнка у своїй практиці, але й зробив доповнення, що знайшли відображення у його посібнику.

Перспективою подальших досліджень є поглиблене вивчення питань роботи І. О. Поваженка після закінчення Другої світової війни і становлення його як відомого хірурга-науковця.

Список літератури

1. Евсеенко С. Курс полевой военно-ветеринарной хирургии./ С. Евсеенко. – Москва. – 1890. – 193 с.
2. Евсеенко С. С. Огнестрельные раны груди (наблюдения из русско-турецкой войны) / С. С. Евсеенко // Архивъ ветеринарныхъ наукъ. – 1881. – №1. – с. 9-11.
3. Евсеенко С. С. Огнестрельные раны брюшной и тазовой полостей (наблюдения изъ русско-турецкой войны 1877-1878 гг.) / С. С. Евсеенко // Архивъ ветеринарныхъ наукъ. – 1884. – №1-2. – с. 17-19.
4. Евсеенко С. С., Бездымный порох и огнестрельные раны будущих войн./ С. С. Евсеенко. – Варшава. – 1895. – С. 43-45.
5. Военно-ветеринарная служба. – Москва. – 1956. – С. 6-7.
6. Поваженко И. Е. Основные вопросы военно-полевой ветеринарной хирургии./ И. О. Поваженко. – Москва. – 1944. – 144 с.
7. Рудик Станіслав. Професор Іван Поваженко. – Київ. – 2016. – С. 73-119.
8. Рудик Станіслав. Гордість української ветеринарії. – Київ. – 2015. – С. 94-95.

References

1. Yevseyenko S. (1890). Kurs polovyy viyskovo - veterynarnoyi khirurhiyi [Field course of military veterinary surgery] . Moskva, 193. (in Russia)
2. Yevseyenko S. S. (1881). Vohnepalni rany hrudey (sposterezhennya iz' rosiysko-turetskoyi viyny) [Gunshot wounds of the chest (the observation of the Russian-Turkish war)].Moscow, Arkhiv' veterinarykh' nauk', № 1, 9-11. (in Russia)

3. Yevseyenko S. S. (1884). Vohnepal'ni rany cherevnoyi i tazovoyi porozhnyn (sposterezhennya iz' rosiysko-turetskoyi viyny 1877-1878rr.) [Gunshot wounds of the abdominal and pelvic cavities (observation of the Russian-Turkish war of 1877-1878.)]. Moscow, Arkhiv' veterinarnykh' nauk', № 1-2, 17-19. (in Russia)
4. Yevseyenko S. S. (1895). Bezdimnyy porokh i vohnepalni rany maybutnikh voyen [Smokeless powder and gunshot wounds future wars]. Varshava, S. 43-45.
5. Viyskovo-veterynarna sluzhba. Military Veterinary Service Moskva, S. 6-7. (in Russia)
6. Povazhenka I. E. (1944). Osnovni pytannya viyskovo-polovyyu veterynarnoyi khirurhiyi [The main issues of military field of veterinary surgery]. Moskva, 144. (in Russia)
7. Rudyk S. (2016). Professor Ivan Povazhenko [Profesor Ivan Povazhenko]. Kyiv, 73-119. (in Ukraine)
8. Rudyk S. (2015). Gordost' ukrainskoy veterinarii [Pride Ukrainian veterinary]. Kyiv, 94-95. (in Ukraine)

ВЛИЯНИЕ ИДЕЙ С. С. ЕВСЕЕНКО НА ВОЕННОГО ХИРУРГА И. Е. ПОВАЖЕНКО

С. К. Рудик, Н. М. Стегней, А. Б. Глухой,

Аннотация. Освещается вопрос влияния идей С. С. Евсеенко, в годы Второй мировой войны, на становление профессора И. Е. Поваженко как фронтового хирурга.

Евсеенко С. С. впервые в мировой практике разработал принципы военной ветеринарии, научно обосновал структуру ветеринарных учреждений в полевых условиях. Он предложил на фронтах этапные пункты, подвижные и постоянные лазареты, при этом подробно описал назначение, структуру и объем работы каждого из них.

Фронтовой хирург И. Е. Поваженко, пользуясь идеями С. С. Евсеенко, внес значительные дополнения в военно-полевую ветеринарную хирургию в период Второй мировой войны. Профессор И. А. Поваженко активно работал над изданием сборников, принимал участие в проведении 1 фронтовой конференции и издании ее трудов не только как хирург фронта, но и как член хирургической секции учебного совета Ветеринарного Управления Советской Армии (ВУСА).

В первые месяцы войны И. Е. Поваженко подготовил рекомендации «Главнейшее в лечении огнестрельных ран» (1941), которые были приняты ветеринарным отделом фронта, а в 1943 году выдал сборник трудов ветеринарного персонала Донского фронта, в составе которого он работал.

Ключевые слова: ***И. Е. Поваженко, хирургия, С. С. Евсеенко***

**THE INFLUENCE OF S. S. YEVSEYENKA ON MILITARY SURGEON
I. O. POVAZHENKA**

S. K. Rudyk, M. M. Stegney, O. B. Hlukhiy,

Abstract. *Professor I. O. Povazhenko working in the front-line veterinary surgeon during World War II (1941-1944). As a surgeon took part in the ways of war in Stalingrad, Don and Belorussian Fronts. He proved himself as a capable and resourceful leader.*

Labor I.O. Povazhenka on issues of field veterinary surgery, improved pain relief, prevention and treatment complications after the castration, diseases of the joints, the development of methods of operations in animals.

Working in front of Professor I.O. Povazhenko understood that the war must change the decisions of civil veterinary medicine. For him, the basic tenets of military surgery were the ideas S.S. Yevseyenka.

Keywords: *I. O. Povazhenko, veterinary surgeon, S. S. Yevseyenko*